รหัสโครงการ RDG4840021

ชื่อโครงการ โครงการการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน: การศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้ง โดยชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วาง

ระยะเวลาโครงการ วันที่ 1 พฤษภาคม 2548 – 31 มีนาคม 2550

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาถึงผลกระทบการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตพืชพาณิชย์ ธุรกิจภาคบริการ และนโยบายการพัฒนา ส่งผลต่อการใช้น้ำอย่างไร

2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการขาดแคลนน้ำหรือภัยแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำวางตอนบน

3. เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาภัยแล้งและนำสู่ข้อเสนอแนะในการจัดการน้ำ ที่สามารถนำสู่การสร้างระบบการจัดการทั้งระบบที่สอดคล้องเหมาะสมกับ วิถีการผลิตและสภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นได้

สถานการณ์ของพื้นที่ลุ่มน้ำวางเกิดปัญหาสภาพแห้ง ในฤดูฝนมีปริมาณน้ำฝนน้อย แต่ในระบบการผลิตของชุมชนได้มีการขยายพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกข้าวนาปรัง การปลูกถั่วเหลือง ถั่วเขียว พืชผัก กระเทียม หอมใหญ่และเกิดธุรกิจการท่องเที่ยว บ้านพัก รีสอร์ต จากการขยายพื้นที่เกษตรและธุรกิจทำให้เกิดความต้องการน้ำที่เพิ่มมากขึ้นในขณะที่ปริมาณน้ำน้อย ในสภาพดังกล่าวทำให้เกิดการแย่งชิงน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำวาง มีปรากฏการณ์ที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

จากที่ผ่านมาชุมชนพบว่าการจัดการน้ำที่ขาดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การจัดการน้ำด้วยต่างคนต่างจัดการ การจัดการน้ำด้วยโครงการขนาดใหญ่ หรือการจัดการน้ำโดยระบบทุน รวมทั้งการจัดการน้ำในรูปแบบของรัฐนั้น ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้ รวมทั้งปัญหาของการใช้สารเคมีในพื้นที่ทำเกษตรเชิงพาณิชย์ที่ติดอยู่กับแหล่งน้ำที่ทำให้เกิดผลกระทบที่ปนเปื้อนสารเคมีล้วนแต่ส่งผลต่อชีวิตและสุขภาพของผู้ใช้น้ำทั้งสิ้น

จากการศึกษาได้พบข้อมูลสำคัญ คือ 1) ประวัติศาสตร์และวิถีคนลุ่มน้ำวาง 2) การเปลี่ยนแปลงลุ่มน้ำวาง นำสู่การเกษตรพันธะสัญญา 3) การจัดการน้ำและการจัดการเหมือง 4) ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง

ในข้อมูลดังกล่าว ทำให้ทราบสาเหตุการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งในพื้นที่แม่วาง คือ จากการเปลี่ยนแปลงการผลิตสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการฝาย ภายใต้เงื่อนไขเกษตรพันธสัญญา มีการปรับพื้นที่รับน้ำ โครงสร้างการจัดการฝาย อำนาจการจัดการฝาย ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้ง แย่งชิงการใช้น้ำ ซึ่งความขัดแย้งมีระดับชาวบ้านกับชาวบ้าน ,ระดับฝายกับฝาย , ระดับชาวบ้านกับกลุ่มธุรกิจ ด้วยการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นเกษตรพันธสัญญา ส่งผลให้การใช้น้ำมากขึ้นจากกลุ่มผู้ใช้น้ำต่าง ๆ และการใช้ที่ดิน เปลี่ยนมือ (ซื้อ-ขาย)ที่ดินเสื่อมโทรม พื้นที่ป่าถูกทำลาย ขาดแคลนน้ำ รวมเกิดการเปลี่ยนระบบการจัดการโดยรัฐเข้ามาจัดการแทนชุมชน จากนั้นชุมชนเกิดภาวะความ

ยากจน หนี้สินอันเกิดมาจากผลผลิตไม่ได้ราคา , ต้นทุนสูงจากสารเคมี , รายจ่ายครัวเรือนสูงขึ้น , คุณภาพชีวิตต่ำ ในอีกด้านหนึ่งนโยบายของรัฐไม่สอดคล้อง เช่น โครงสร้างพื้นฐาน, โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ, การส่งเสริมการเกษตร, การสัมปทานป่าไม้ , การกระจายอำนาจ, โครงการหลวง ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนพื้นที่แม่วาง เกิดภาวะความยากจนในที่สุด

จากการศึกษาซึ่งมีการค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยมีข้อเสนอทางออกดังนี้ คือ

<u>ข้อเสนอระดับชุมชน</u>

การขยายความคิดเรื่องการอนุรักษ์ การจัดการทรัพยากร อธิบายถึงสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำวาง ความรู้ ภูมิปัญหาเหมืองฝายในการแก้ไขปัญหาโดยผ่านระบบประชาสังคม เช่น พระสงฆ์เทศนาธรรมให้กับญาติโยมที่มาในวันศีล , โรงเรียน , อบต. เข้าไปพูดคุยกับชาวบ้านในเรื่องการจัดการน้ำที่ชาวบ้านเป็นคนเสนอเรื่อง ประเด็นการพูดคุยในท้องถิ่น เวทีกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ หรือการทำหนังสือ เอกสารเป็นรายรักษ์อักษรเป็นกฎ กติกาของชุมชนที่มีมาเป็นอย่างไร เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน สามารถส่งต่อให้กับคนรุ่นลูกหลานได้เห็น ได้เรียนรู้ถึงสิ่งที่เป็นมา และทำให้ชุมชนดำรงอยู่มาได้ และจะอยู่ต่อไปอย่างไรโดยคนรุ่นต่อไปได้สืบทอด ได้ใช้กฎ กติกาเหล่านี้ในการรักษาช่วยกันดูแลทรัพยากรต่อไป

<u>ข้อเสนอระดับเครือข่าย</u>

- การเชื่อมร้อยเครือข่ายต่าง ๆ ที่ใช้ผลประโยชน์จากแม่วาง เช่น การปกครองท้องถิ่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มธุรกิจ สมัชชาเหมืองฝาย มาร่วมกันรับฟัง รับรู้ปัญหา และนำเสนอข้อเสนอของเครือข่ายให้ได้รับทราบ เพื่อเป็นพลังร่วมในการช่วยกันจัดการแก้ไขปัญหา
- ผลักดันให้องค์กรส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ให้เห็นถึงความสำคัญเรื่องน้ำ โดยให้กฎกติกาของเหมืองฝายเป็นตัวตั้ง
- การเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเข้าไปผลักดันกติกาของเหมืองฝาย

Project Code	RDG4840021
Project Title	The project of administration for water resource by community: The study of the way to solve the drought by the community in Wang watershed area
Length of Project	May 1st 2005 – March 31st 2007

Objective of study

1. To study how the changes from commercial production, serving business, and policy of development effect to the using of water
2. To study the effects from water lacking or drought in Wang watershed area
3. To study the participation by community to solve the drought and present a proposal for solving the water in order to build a suitable system come up with a local production and economics

Situation in Wang watershed area suffered the drought. In the rain season has slightly rain. But the community proposal expands the agriculture area for crops, especially due to growing rice in the poor-grade paddy field during dry season, growing soy bean, garlic, onion, and got tourism business, home stay, and resort brought the lacking of water and people have more seriously conflicts in Wang watershed area.

From the study has found that the problems come from many items: lacking a participation of every part, own management, handling water with big projects, management with fund system, including with government systems. These can not solve the draught and cause the problem of using chemical substances in the area of commercial agricultures and there full of chemical substances effect to living being and people's health.

From the study found the important information; Wang watershed's history and lifestyles, changing from Wang watershed to contract farming, administration for water and waterway, and conflicts and how to solve the conflicts.

From the information brought to know the causes of lacking water and drought in Mae Wang area; changing from Wang watershed to contract farming brought about changing of system under the rules of contract farming, there are improvements for receive water, administrative structure, power of administration, these cause the conflicts and struggle to take water between villagers to villagers, position to position, and villagers to businessman. Changing the system to contract farming effects to the water users need to use much more water and land, including allowing government to

handle them. After that community got poor and debt, high chemical substances cost, high cost living, and low quality of life. In addition, policy of government is not suitable such as basic projects, projects for water resource improvement, agricultural encouragement, forest concession, power expanding, royal projects, and this eventually effect to people in Mae Wang community who got poor.

From the study found the ways to solve these problems;

Community level

Expanding the idea of preservation, resource management, explain about problems in Wang watershed, knowledge and intelligence about waterway to solve the problems by referendum from priests, school, sub-district administrative organizations, villagers, stages, books, documents, and rules of local people. This will let new generation see the history in the past and they will inherit these rules to prevent their resources.

Network level

- Connecting many networks which get advantages from Mae Wang watershed like local administration, water user groups, business groups, waterway assembly, to aware of problems and how to solve the problems
- Pushing the local organizations to participate for administration, to aware of water's importance by using the rule of waterway practically.
- Participating in local administrative organizations to push the rule of waterway.